

Ewa Rzeszutko-Wójcik

Osobowościowe funkcjonowanie skazanych za rozboje

Personality functioning of robbery convicts

Celem przeprowadzonych badań było dokonanie charakterystyki psychologicznego funkcjonowania skazanych za rozboje. Badania przeprowadzono na grupie 44 więźniów. Do grupy kontrolnej zakwalifikowano 38 osób, które nie były leczone psychiatrycznie, neurologicznie, nie miały problemów z używaniem substancji psychoaktywnych, ani nie wchodziły w konflikt z prawem. W badaniach zastosowano ankietę socjo-demograficzną własnej konstrukcji, Test przymiotnikowy ACL Gougha i Heilbruna – w polskim opracowaniu Płużek, Arkusz samooceny Cattella – w polskim opracowaniu Hirszla, Kwestionariusz radzenia sobie ze stresem – Janke, Erdmanna, Boucseina – w polskim opracowaniu Januszewskiej oraz Kwestionariusz styl życia autorstwa Trzebińskiej.

Przeprowadzone badania wykazały obecność istotnych statystycznie różnic między grupą skazanych a grupą kontrolną w zakresie cech osobowości narcystycznej. Stwierdzono ponadto, że więźniowie wykazują istotnie większe nasilenie emocjonalnego niezrównoważenia w porównaniu do osób z grupy kontrolnej. W sytuacji stresu skazani istotnie częściej niż grupa kontrolna dążą do kontrolowania przebiegu sytuacji, unikają skonfrontowania się z przeżywanym napięciem lub podejmują próby przekonania siebie o posiadaniu lepszych od innych predyspozycji do radzenia sobie z przeżywanym stresem.

Słowa kluczowe: rozboje, skazani, osobowość, radzenie sobie ze stresem, lęk.

The aim of the study was to characterize the psychological functioning of individuals convicted of robbery. The study sample included 44 prisoners. A control sample of 38 participants were recruited from among

healthy individuals who had no history of psychiatric or neurological treatment or substance abuse and had never come into conflict with the law. The study employed a sociodemographic survey designed by the present authors, the Gough and Heilbrun Adjective Check List (a Polish translation by Płużek); Cattell's Self-Knowledge Sheet (a Polish translation by Hirszel); the Coping with Stress Questionnaire (SVF) by Janke, Erdmann and Boucsein (translated into Polish by Januszewska); and Trzebińska's Lifestyle Questionnaire.

The results showed that the group of convicts differed statistically significantly from the control group in narcissistic personality traits. It was also found that the prisoners exhibited a significantly greater intensity of emotional imbalance compared to the controls. In a stressful situation, the convicts were significantly more likely than the individuals in the control group to direct their efforts toward controlling the situation. They were also more likely to avoid confronting the tension they experienced and try to convince themselves that they were better equipped to cope with the stress than others.

Key words: robbery, convict, personality, coping with stress, anxiety.

Wstęp

Dane z literatury¹ wskazują na obecność współwystępowania u osób przejawiających zachowania agresywne cech osobowości narcystycznej i psychopatycznej. Uznaje się, że osoby psychopatyczne i narcystyczne ujawniają podobieństwo w zakresie zawyżonej i nieadekwatnej samooceny, poczucia wyjątkowości, wyższości, złości i zawiści, wykorzystywania innych, skłonności do manipulowania otoczeniem, przekonania o specjalnych przywilejach.

Badania przeprowadzone przez J.K. Gierowskiego i J. Grygoruka wskazują na współwystępowanie wyższego poziomu agresji oraz wrogości z nasileniem cech osobowości narcystycznej. Narcyzm wykazuje istotne zależności z poczuciem zagrożenia ja, poczuciem bezradności, brakiem kontroli nad impulsami popędowymi, brakiem kontroli nad

---

¹ J. Grygoruk, J.K. Gierowski, *Zachowania agresywne u recydywistów o psychopatycznych i narcystycznych cechach osobowości*, „Problems of Forensic Sciences” 2012, vol. 89, s. 17-35.

afektem i z narcystycznym gniewem. Wykazano także związek między narcystyczną agresją a poniżaniem siebie, nieufnością w stosunku do innych, izolacją społeczną oraz uzależnieniem swojej samooceny od aprobaty innych. Przejawianie przez osoby narcystyczne agresji, której podłożem jest poczucie pustki i niskiej wartości, można rozumieć jako wielkościowy mechanizm kompensacyjny. Analiza funkcjonowania osób narcystycznych wskazuje, że zagrożenie ego, doświadczanie przeszkód w zaspokajaniu ważnych potrzeb, stwarza warunki do pojawiania się zachowań agresywnych. Czynnikiem, który powstrzymuje osoby narcystyczne przed ujawnianiem agresji jest nadwrażliwość na krytykę oraz silna potrzeba potwierdzania siebie w oczach innych. W tej grupie osób emocjonalne zachowania agresywne pojawiają się często w reakcji na zniewagę, krytykę. Porównania dokonywane między osobowością narcystyczną a psychopatyczną wykazują, że u osób narcystycznych agresja o charakterze instrumentalnym ma większą tendencję do ukazywania się poprzez zachowania autoagresywne, a nie poprzez agresję skierowaną na zewnątrz. Agresja instrumentalna u osób cechujących się wysokim poziomem narcyzmu z większym prawdopodobieństwem będzie pojawiać się z uwagi na potrzebę podtrzymywania wyidealizowanego obrazu siebie. U osób psychopatycznych agresja wiąże się z brakiem umiejętności do odraczenia gratyfikacji. Badania osadzonych w zakładach karnych wskazują na współwystępowanie narcyzmu z większą tendencją do zachowań agresywnych w grupie recydywistów. Koncepcje psychoanalityczne wskazują na motywowanie zachowań agresywnych tzw. wściekłością narcystyczną, związaną z doświadczaniem zranień narcystycznych, wynikających z braku potwierdzenia wielkościowego self oraz odzwierciedlenia dążeń i pragnień jednostki. Narcystyczna wściekłość związana jest z potrzebą omnipotencji oraz dokonania zemsty i eliminowaniem przeszkód stojących na drodze do celu².

W literaturze³ dokonuje się rozróżnienia na agresję rozumianą jako czyn jednostkowy oraz agresję rozumianą jako stałą właściwość, predysponującą do przejawiania różnych form agresywnych zachowań. Zdaniem A. Bussa i Perryego agresywność jest uwarunkowana czynnikami biologicznymi, środowiskowymi oraz wzmocnieniami społecznymi,

² J. Gościński, M. Mocek, *Narcyzm i patologia narcystyczna w ujęciu psychologii SELF Heinza Kohuta*, „Roczniki Psychologiczne” 2008, t. XI, nr 2, s. 7-26.

³ A. Buss, Shackelford T.K., *Human aggression in evolutionary psychological perspective*, “Clinical Psychology Review” 1995, vol. 17. no. 6, s. 605-619.

związanymi z procesami naśladowania, identyfikacji, uczenia się oraz zaspokajania potrzeby aprobaty społecznej. Zachowania agresywne cechuje duża niejednorodność i złożoność. Mogą one służyć do podniesienia poczucia własnej wartości, do rozwiązywania konfliktów, mogą być rozumiane w kontekście mechanizmów obronno-adaptacyjnych związanych ze strukturą własnego ja⁴. Osoby, dla których agresja jest ich stałą właściwością nisko oceniają swoje kompetencje w zakresie interakcji społecznych, mają poczucie, że rodzina nie ukazuje im wystarczającego szacunku, nisko oceniają posiadaną przez siebie pozycję społeczną. Wskazują na wysoki poziom wrogiego nastawienia do innych. Z kolei „im większa niepewność co do własnej wartości i kompetencji, tym częstsze stosowanie agresywnych technik rozwiązywania problemów z własnym ja”. Dane z literatury⁵ wskazują, że u osób agresywnych przejawiających zawyżoną samoocenę często pojawia się frustracja, konfliktowe relacje z otoczeniem, nadmierna samokontrola, słabsze kompetencje w zakresie radzenia sobie ze stresem. Zawyżona samoocena prowadzi do podejmowania zadań trudnych, co naraża na doświadczanie porażki i przeżywanie negatywnych stanów emocjonalnych, co w konsekwencji zwiększa prawdopodobieństwo przejawiania agresji.

Funkcjonowanie struktury ja na płaszczyźnie zwartości – rozbieżności pełni istotną rolę regulacyjną. Dążenie do zachowania spójności, niesprzeczności, zwartości obrazu własnej osoby, warunkuje adaptacyjne przystosowanie do otoczenia i reguluje społeczne zachowanie. Im więcej rozbieżności w zakresie koncepcji własnej osoby, tym większe prawdopodobieństwo zachowań dysfunkcyjnych.

W celu zrozumienia motywów zachowań agresywnych dokonywano analizy mechanizmów obronnych osobowości⁶. Uznaje się, że projekcja jest częstym mechanizmem obronnym związanym z przejawianiem agresji skierowanej na otoczenie. Nieakceptowanie zachowań agresywnych powoduje przrzucanie swoich wrogich postaw na otoczenie. Postrzeganie środowiska jako niesprzyjającego, a reakcji ludzi jako wrogich,

---

⁴ A. Kieszkowska, *Zachowania agresywne osób karanych i przebywających w warunkach izolacji a funkcjonowanie ich rodzin w środowisku życia*, [w:] „Reaguj! Nie toleruj!” – wybrane aspekty bezpieczeństwa. Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „razem bezpiecznie”, pod redakcją Klonowska I., Szafrńska K., Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament Porządku Publicznego, Warszawa 2014, s. 72-93.

⁵ D. Kubacka-Jasiecka, *Agresja i autodestrukcja z perspektywy obronno-adaptacyjnych dążeń Ja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.

⁶ A. Jakubik, *Zaburzenia osobowości*, Warszawa 1999, s. 188, 201.

usprawiedliwia stosowanie agresji i wspiera przekonanie o konieczności obrony przed innymi. W wyniku działania mechanizmu przemieszczenia pobudzenie emocjonalne jest rozładowywane na obiekcie mniej zagrażającym niż pierwotne źródło frustracji. Identyfikacja pozwala na redukcję lęku poprzez zamianę ról – atakowany staje się atakującym. W celu radzenia sobie z napięciem i lękiem wykorzystywana jest tzw. obrona percepcyjna, której istnienie związane jest z wypieraniem lęku i przeciwdziałaniem obniżaniu się poczucia własnej wartości i samooceny. Do mechanizmów przystosowawczych, samoregulacyjnych zalicza się tzw. rozgrywanie w działaniu (*ating-out*), mechanizmy obronne, a także manipulacyjne związane z instrumentalnym wykorzystywaniem ludzi celem redukcji napięcia emocjonalno-motywacyjnego związanego ze strukturą ja.

Radzenie sobie ze stresem jest związane z funkcjonowaniem osobowościowym człowieka, co podkreślają definicyjne ujęcia stresu. Stres w ujęciu relacyjnym określany jest jako „zakłócenie lub zapowiedź zakłócenia równowagi pomiędzy możliwościami jednostki a wymaganiami otoczenia”⁷. Czynnikiem pośredniczącym w tym procesie radzenia sobie jest poznawcza ocena stresora. Wyróżnia się jej dwa rodzaje: ocenę pierwotną, która kategoryzuje stresor jako wyzwanie, krzywdę, zagrożenie, stratę oraz ocenę wtórną – dotyczącą posiadanych zasobów. Stosowane strategie zaradcze mogą mieć charakter procesów intrapsychicznych (mechanizmy obronne), mogą występować pod postacią zaniechania działania, bezpośredniego konfrontowania się ze stresorem lub poszukiwania dodatkowych informacji. Analizując sposoby radzenia sobie ze stresem wyróżniono trzy główne: strategie skoncentrowane na emocjach (polegające na reagowaniu poczuciem winy, agresją, długotrwałą koncentracją na doświadczanym cierpieniu, porażkach), zadaniowe (skoncentrowane na rozwiązaniu sytuacji trudnej) i skoncentrowane na unikaniu i/lub ucieczce (poszukiwanie zastępczej satysfakcji, stosowanie środków psychoaktywnych w sytuacji stresu, unikanie sytuacji związanych ze stresem oraz ucieczka od nich).

W Polsce brakuje badań, które ujmowałyby specyfikę funkcjonowania psychologicznego, osobowościowego skazanych za rozboje. Według statystyk policyjnych w 2017 r. zanotowano 8115 czynów karalnych

⁷ K. Bargiel-Matusiewicz, Z. Podbielski, A. Klasik, *Współczesne rozumienie stresu*, „Wiadomości Lekarskie” 2004, 57, 3-4, s. 188-192.

zakwalifikowanych jako rozbój i wymuszenia⁸. Dane statystyczne zamieszczone na stronie internetowej Komendy Głównej Policji wskazują, że w 2016 r. z art. 280 § 1-2 kk wszczęto 5445 postępowań, a 5647 stwierdzono⁹. Tak duże rozpowszechnienie tego typu czynów ujawnia potrzebę przeprowadzania interdyscyplinarnych badań skoncentrowanych na poszukiwaniu czynników biologicznych, psychologicznych, środowiskowych, warunkujących pojawianie się zachowań agresywnych.

Na podstawie literatury tematu sformułowano następującą hipotezę badawczą:

Mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności za dokonywanie rozbójów i pobic charakteryzuje nasilone niezrównoważenie emocjonalne, impulsywność, cechy osobowości antyspołecznej, narcystycznej, emocjonalne i agresywne sposoby radzenia sobie ze stresem oraz nasilony niepokój.

Materiał

Do grupy kontrolnej zakwalifikowano 38 osób, które nie były leczone psychiatrycznie, neurologicznie, nie miały problemów z używaniem substancji psychoaktywnych, ani nie wchodziły w konflikty z prawem. Do grupy klinicznej zakwalifikowano 47 osób skazanych za rozboje i pobicia (art. 280 kk).

Dokonano analizy grupy klinicznej i kontrolnej pod względem danych socjodemograficznych. Uzyskane wyniki wskazują, że 82,22% skazanych pochodziło z miasta, a 17,78% ze wsi. Z kolei w grupie kontrolnej większość mężczyzn (63,16%) pochodziła ze wsi, a tylko 36,84% z miasta. W grupie skazanych 42,22% mężczyzn miało wykształcenie podstawowe, 33,33% zawodowe, 22,22% średnie, a wyższe 2,22%. W grupie kontrolnej przeważały osoby z wykształceniem średnim (60,53%), a 36,84% miało wykształcenie wyższe. W grupie kontrolnej wykształcenie zawodowe miała tylko jedna osoba (2,63%), nie było osób z wykształceniem podstawowym. Większość skazanych była kawalerami (66,67%), w związku małżeńskim było 15,56% skazanych, 8% skazanych było rozwiedzionych, a 6,67% żyło w konkubinacie. Z kolei w grupie kontrolnej większość badanych była w związku

---

⁸ <http://trybun.org.pl/2018/01/11/kgp-podaje-ze-w-2017-r-spadla-liczba-przestepstw-kryminalnych-jednak-mam-kilka-watpliwosci/>

⁹ <http://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/7-wybranych-kategorii-p/rozboje-wymuszenia-i-kr/122274,Rozboj-kradziez-rozbojnicza-i-wymuszenie-rozbojnicze.html>

małżeńskim (78,95%), tylko 7% mężczyzn było kawalerami. Dane z ankiety socjodemograficznej wskazują, że 51,11% skazanych wychowywanych było przez matkę, a 24,44% przez oboje rodziców. Tylko jedna osoba z grupy skazanych była wychowywana przez ojca. 24,44% skazanych doświadczało przemocy w rodzinie pochodzenia, 75,56% zaprzeczało obecności takiego problemu w relacjach rodzinnych. W grupie skazanych 22,22% osób dokonywało samouszkodzeń, 77,78% nie miało takich doświadczeń. 13,33% skazanych miało myśli samobójcze lub podejmowało próby samobójcze, 86,67% negowało tego typu doświadczenia.

Metody badawcze

W pracy zastosowano następujące metody badawcze: Ankietę socjo-geograficzną własnej konstrukcji, Test przymiotnikowy ACL Gougha i Heilbruna – w polskim opracowaniu Płużek, Arkusz samooceny Cattella – w polskim opracowaniu Hirszla, Kwestionariusz radzenia sobie ze stresem Janke, Erdmanna, Boucseina – w polskim opracowaniu Januszewskiej [charakteryzuje 19 sposobów radzenia sobie ze stresem, takich jak: bagatelizacja (BAG), porównywanie z innymi (PZI), obrona przed winą (OPW), odwrócenie uwagi (ODW), zastępcza satysfakcja (ZSA), poszukiwanie samopotwierdzenia (PSA), próba kontroli przebiegu sytuacji (PKPS), próba kontroli swoich reakcji (PKSR), pozytywne instruowanie siebie (PIS), poszukiwanie społecznego wsparcia (PSW), tendencja unikowa (TUN), tendencja ucieczkowa (TUC), izolowanie się od ludzi (IZOL), Dalsze zajmowanie się w myślach (DZWM), rezygnacja (REZ), uzalanie się nad sobą (UNS), obwinianie siebie (OS), agresja (AGR), używanie leków i innych związków chemicznych (UZAL)] oraz Kwestionariusz stylu życia autorstwa Trzebińskiej. Kwestionariusz ten składa się z 10 skal odpowiadających 10 typom zaburzeń osobowości wyróżnionym w DSM-IV.

Wyniki

W celu weryfikacji postawionej hipotezy porównano za pomocą testu t-Studenta wyniki mężczyzn z grupy klinicznej i kontrolnej w zakresie danych uzyskanych na podstawie kwestionariuszy badających różne cechy

osobowości, tj. Arkusza samooceny Cattella oraz Kwestionariusz stylu życia autorstwa Trzebińskiej, ACL-37. W związku z tym, że jeżeli w każdej z porównywanych grup liczba osób przekracza 30, to założenie normalności rozkładu nie jest założeniem krytycznym (z uwagi na centralne twierdzenie graniczne, które mówi, że rozkład z próby jest normalny bez względu na rozkład danej zmiennej w populacji zastosowano test t-Studenta). Zweryfikowano ponadto różnice między grupami testem U Manna-Whitneya, który potwierdził istotność statystyczną różnic w zakresie skal, w których stwierdzono ją wcześniej testem t. W tabelach pozostawiono wyniki testu t-Studenta z uwagi na jego większą moc. W przypadku Kwestionariusza opracowania stresu autorstwa Januszewskiej wyniki w obu grupach porównano testem U Manna-Whitneya z uwagi na skośność wyników, brak rozkładów normalnych oraz obecność obserwacji odstających.

Wykluczanie obserwacji odstających skutkuje niewielkimi wahaniami w liczebności porównywanych grup.

Tabela 1. Porównanie średnich wyników uzyskanych przez skazanych za rozboje oraz osób z grupy kontrolnej w zakresie skal Kwestionariusza stylu życia

Nazwy skal	Grupa kliniczna			Grupa kontrolna			Test t-Studenta			
	N	M	SD	N	M	SD	t	df	p	Es
os. anakastyczna	34	31,50	6,85	35	32,17	8,62	0,36	67	0,72	0,09
os. histrioniczna	34	22,59	6,53	35	25,00	8,59	1,31	67	0,19	0,32
os. paranoidalna	34	24,09	9,75	35	21,69	11,63	0,93	67	0,36	0,23
os. zależna	34	15,97	5,83	35	16,66	9,79	0,36	55,68	0,72	0,10
os. schizoidalna	34	17,65	6,27	35	15,43	7,59	1,32	67	0,19	0,32
os. borderline	34	11,44	6,32	35	13,14	9,56	0,87	59,16	0,39	0,23
os. narcystyczna	34	28,32	7,81	35	23,49	10,90	2,11	67	0,04	0,52
os. unikająca	34	12,35	7,70	35	12,63	9,06	0,14	67	0,89	0,03
os. schizotypowa	34	20,71	6,87	35	18,94	8,44	0,95	67	0,35	0,23
os. antyspołeczna	34	15,06	8,55	35	12,46	8,38	1,28	67	0,21	0,31

N – liczebność grupy M – średnia, SD – odchylenie standardowe, t – wynik testu t-Studenta, df – liczba stopni swobody; p – istotność statystyczna, Es – efekt standaryzowany, $Es > 0,80$ – bardzo wysoki poziom; $0,80 > Es > 0,50$ – poziom umiarkowany; $Es < 0,50$ poziom niski.

Porównanie skazanych za rozboje oraz osób z grupy kontrolnej w zakresie skal Kwestionariusza stylu życia autorstwa Trzebińskiej ujawniło, że między tymi grupami istnieją statystycznie istotne różnice w zakresie jednej skali – osobowość narcystyczna. Skazani za rozboj wykazują

istotnie wyższy poziom nasilenia cech osobowości narcystycznej w porównaniu do osób z grupy kontrolnej. Wielkość efektu standaryzowanego (E_s) informuje, że różnica między porównywanymi grupami w zakresie skali osobowość narcystyczna kształtuje się na poziomie umiarkowanym.

Analiza wyników uzyskanych w grupie skazanych za rozboje oraz w grupie kontrolnej w zakresie skal ACL-37 nie ujawniła istotnych statystycznie różnic.

Tabela 2. Porównanie średnich wyników uzyskanych przez skazanych za rozboje oraz osób z grupy kontrolnej w zakresie skal Arkusza samopoznania Cattella

	Grupa kliniczna			Grupa kontrolna			Test t-Studenta			
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Es</i>
Q3-	44	5,14	2,44	37	5,03	2,49	0,20	79	0,84	0,04
C -	44	3,95	1,83	37	2,89	2,40	2,26	79	0,03	0,51
L+	44	3,11	1,59	37	2,92	1,98	0,49	79	0,62	0,11
O+	44	8,48	3,73	37	9,81	4,96	1,38	79	0,17	0,31
Q4+	44	10,11	4,06	37	10,30	3,92	0,21	79	0,84	0,05
Nj	44	11,75	7,19	37	11,16	7,05	0,37	77,12	0,71	0,08
Nu	44	14,20	4,31	37	13,54	6,20	0,57	79	0,57	0,13
N ogólny	44	27,50	10,50	37	27,41	12,69	0,04	79	0,97	0,01
Steny wynik ogólny	44	5,59	1,81	37	5,57	2,09	0,05	79	0,96	0,01

M – średnia, *SD* – odchylenie standardowe, *t* – wynik testu t-Studenta, *df* – liczba stopni swobody; *p* – istotność statystyczna, E_s – efekt standaryzowany $E_s > 0,80$ – bardzo wysoki poziom; $0,80 > E_s > 0,50$ – poziom umiarkowany; $E_s < 0,50$ poziom niski.

Porównanie skazanych za rozboje z grupą osób z grupy kontrolnej ujawniło, że między tymi grupami istnieje statystycznie istotna różnica z zakresie skali C- (niezrównoważenie emocjonalne, słabe ego). Osoby z grupy klinicznej cechuje istotnie wyższy w porównaniu do grupy kontrolnej poziom niezrównoważenia emocjonalnego. Skazani prezentują istotnie większą skłonność do zachowań neurotycznych, ujawniają istotnie większe negatywistyczne nastawienie, mają większe poczucie niższości oraz ujawniają silniejsze napięcie emocjonalne w porównaniu do osób z grupy kontrolnej. Wartość efektu standaryzowanego informuje, że różnica między porównywanymi grupami w zakresie skali C- kształtuje się na poziomie umiarkowanym.

Tabela 3. Porównanie średnich rang uzyskanych przez skazanych za rozboje oraz osób z grupy kontrolnej w zakresie skal kwestionariusza opracowania stresu

Skróty nazw skal	Grupa kliniczna					Grupa kontrolna					Test U Manna-Whitneya			
	N	M	SD	M _{ranga}	ME	N	M	SD	M _{ranga}	ME	U	Z	p	r ₂
BAG	44	11,59	4,61	44,55	12	38	10,68	4,09	37,97	11	702,00	-1,25	0,21	0,02
PZI	44	11,39	4,51	46,89	12	38	9,34	4,28	35,26	11	599,00	-2,21	0,03	0,06
OPW	44	9,23	4,13	40,28	9	38	9,34	3,89	42,91	10	782,50	-0,50	0,62	0,00
ODW	44	11,48	5,12	42,85	12	38	11,08	4,52	39,93	11,5	776,50	-0,56	0,58	0,00
ZSA	44	10,32	5,61	40,98	11,5	38	11,00	5,17	42,11	12	813,00	-0,21	0,83	0,00
PSA	44	11,07	4,56	43,07	12	38	10,29	4,67	39,68	11	767,00	-0,64	0,52	0,01
PKPS	44	13,20	5,54	47,06	15	38	11,68	4,11	35,07	12	591,50	-2,28	0,02	0,06
PKSR	44	13,16	5,28	45,61	14,5	38	11,68	4,56	36,74	12	655,00	-1,69	0,09	0,03
PIS	44	12,16	4,65	45,68	13	38	10,92	4,03	36,66	11,5	652,00	-1,72	0,09	0,04
PSW	44	8,20	5,15	37,19	8,5	38	9,74	4,61	46,49	11	646,50	-1,77	0,08	0,04
TUN	44	12,00	4,88	46,40	13	38	10,55	4,53	35,83	12	620,50	-2,01	0,04	0,05
TUC	44	7,77	4,60	41,20	8	38	8,05	4,50	41,84	8	823,00	-0,12	0,90	0,00
IZOL	44	5,00	3,39	40,67	5	38	5,63	4,40	42,46	5,5	799,50	-0,34	0,73	0,00
DZWM	44	8,11	4,84	38,60	8	38	9,53	5,28	44,86	9	708,50	-1,19	0,23	0,02
RES	44	7,61	4,02	37,95	8	38	8,66	3,51	45,61	9	680,00	-1,46	0,14	0,03
UNS	44	7,70	4,66	41,72	7,5	38	7,45	4,30	41,25	8	826,50	-0,09	0,93	0,00
OS	44	9,11	5,53	43,16	9,5	38	8,29	4,66	39,58	9	763,00	-0,68	0,50	0,01
AGR	44	5,25	4,11	38,36	5	38	6,53	4,62	45,13	6	698,00	-1,29	0,20	0,02
UZAL	44	3,66	3,16	39,86	3,5	38	4,61	4,37	43,39	4	764,00	-0,67	0,5	0,01

N – liczebność grupy, M – średnia, M ranga – średnia ranga, SD – odchylenie standardowe, U – wynik testu U Manna-Whitneya; Z – wynik testu Z dla U-Manna-Whitneya, ME - mediana, r₂ - wielkość efektu r₂ <0,3 mały efekt; 0,3-0,5 umiarkowany efekt, r₂ >0,5 duży efekt.

Porównanie skazanych za rozboje z osobami zdrowymi ujawniło, że między tymi grupami istnieją statystycznie istotne różnice w zakresie trzech skal Kwestionariusza opracowania stresu autorstwa Januszewskiej – tj. skali porównywanie z innymi (PZI), próba kontroli przebiegu sytuacji (PKPS), tendencja unikowa (TUN). Skazani za rozboje istotnie częściej niż osoby zdrowe porównują się z innymi w celu przekonania siebie o posiadaniu lepszych predyspozycji w zakresie radzenia sobie, podejmują próby analizy szczegółów sytuacji i organizują środki zaradcze w celu usunięcia przyczyny i mimo wszystko pokonania trudności, przeżywają obawę przed możliwością znalezienia się w podobnie trudnych sytuacjach

w przyszłości, starają się unikać konfrontacji ze stresorem. Stwierdzone różnice kształtowały się na niskim poziomie ($r^2 < 0,3$).

Podsumowanie i wyniki

Przeprowadzone badania potwierdziły występowanie u osób dokonujących czynów agresywnych (takich jak pobicia, rozboje) emocjonalnego niezrównoważenia, niskiej tolerancji frustracji, cech osobowości narcystycznej. Przewidywano, że badani więźniowie w sytuacji stresu będą wykorzystywać strategie agresywne, skupione na emocjach, co nie znalazło potwierdzenia w przeprowadzonych badaniach. Skazani za rozboje w sytuacji stresu używają strategii zadaniowej w celu kontrolowania przebiegu sytuacji, unikają skonfrontowania się z przeżywanym napięciem lub podejmują próby przekonania siebie o posiadaniu lepszych od innych predyspozycji do radzenia sobie z napięciem, co wiąże się z przejawianymi przez nich cechami osobowości narcystycznej. Obecna w osobowości narcystycznej potrzeba aprobaty społecznej mogła wpływać zniekształcająco na uzyskane w badaniach wyniki, ukazując węższy zakres istotnych różnic międzygrupowych. Badania nie potwierdziły, aby między grupą skazanych a grupą kontrolną występowały statystycznie istotne różnice w zakresie cech osobowości antyspołecznej oraz poziomu niepokoju ogólnego, jawnego lub ukrytego wyróżnionego przez Cattella.

Analiza danych socjodemograficznych ukazuje zróżnicowanie grupy więźniów skazanych za rozboje. Ponad 20% badanych skazanych doświadczało przemocy w rodzinie pochodzenia oraz dokonywało samouszkodzeń, a ponad 10% miało myśli samobójcze lub podejmowało próby samobójcze. Wskazuje to na potrzebę przeprowadzania badań na większych grupach, co pozwoliłoby na wyróżnianie podgrup, skategoryzowanych pod względem zmiennych psychologicznych.

Wnioski

1. Mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności za dokonywanie rozbojów charakteryzuje istotnie większe nasilenie cech osobowości

- narcystycznej, istotnie wyższy poziom niezrównoważenia emocjonalnego w porównaniu do grupy kontrolnej.
2. Między grupą skazanych za rozboje a grupą kontrolną brak istotnych statystycznie różnic w zakresie cech osobowości antyspołecznej, nasilenia niepokoju ogólnego, jawnego, ukrytego.
  3. Porównanie grupy skazanych za rozboje z grupą kontrolną wskazuje na brak istotnych różnic w zakresie stosowania emocjonalnych strategii radzenia sobie ze stresem.

Bibliografia

- Bargiel-Matusiewicz K., Podbielski Z., Klasik A. *Współczesne rozumienie stresu*, „Wiadomości Lekarskie” 2004, nr 57.
- Buss A., Shackelford T.K., *Human aggression in evolutionary psychological perspective*, “Clinical Psychology Review” 1995, vol. 17, nr 6.
- Buss A., *The psychology of aggression*, John Wiley and Sons, London 1961.
- Gierowski J.K., Grygoruk J., *Psychopatia i narcyzm a emocjonalna i instrumentalna wartość agresji oraz autoagresji u recydywistów*, „Problems of Forensic Sciences” 2012, vol. 89.
- Gościński J., Mocek M. *Narcyzm i patologia narcystyczna w ujęciu psychologii SELF Heinza Kohuta*, „Roczniki Psychologiczne” 2008, tom. XI, nr 2.
- Grygoruk J., Gierowski J.K., *Zachowania agresywne u recydywistów o psychopatycznych i narcystycznych cechach osobowości*, „Problems of Forensic Sciences” 2012, vol. 89.
- Heitzman J., *Wpływ stresu na mechanizmy obronne osobowości przed i po przestępstwie agresywnym*, „Postępy Psychiatrii i Neurologii” 2000, 9, suplement 2 (10).
- Jakubik A., *Zaburzenia osobowości*, Warszawa 1999.
- Januszewska E., *Kwestionariusz Radzenia sobie ze Stresem (KRS). Wartość diagnostyczna i wyniki badań młodzieży*, [w:] pod redakcją Oleś M., *Wybrane zagadnienia z psychologii klinicznej i osobowości. Metody diagnostyczne w badaniach dzieci i młodzieży*, tom VI. Lublin 2005.
- Kieszkowska A., *Zachowania agresywne osób karanych i przebywających w warunkach izolacji a funkcjonowanie ich rodzin w środowisku życia*, [w:] „Reaguj! Nie toleruj!” – wybrane aspekty bezpieczeństwa. Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „razem bezpieczniej”, pod redakcją I. Klonowskiej, K. Szafrąńskiej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament Porządku Publicznego, Warszawa 2014.
- Kubacka-Jasiecka D., *Agresja i autodestrukcja z perspektywy obronno-adaptacyjnych dążeń Ja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006.

Źródła internetowe:

- <http://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/7-wybranych-kategorii-p/rozboje-wymuszenia-i-kr/122274,Rozboj-kradziez-rozbojnicza-i-wymuszenie-rozbojnicze.html>;
- <http://trybun.org.pl/2018/01/11/kgp-podaje-ze-w-2017-r-spadla-liczba-przestepstw-kryminalnych-jednak-mam-kilka-watpliwosci/>.

